

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อก้าวถึงความสำคัญของเด็กแล้ว เราต่างยอมรับว่า แม้พวกเขาจะเป็นเพียงคนตัวเล็ก ๆ ที่อาจจะลืมตามาดูโลกได้ไม่นาน ผ่านประสบการณ์มาเพียงน้อยนิด แต่พวกเขาก็มีความสำคัญไม่ต่างจากบุคคลใด ๆ ในสังคมเลย

ดังคำเปรียบเปรยของผู้มีชื่อเสียงหลายคนในสังคมที่กล่าวถึงความสำคัญของมนุษย์ตัวน้อย ๆ นี้ เป็นต้นว่า ออสการ์ ไวลด์ นักเขียนชื่อดังชาวไอริชให้นิยามความสำคัญของเด็กว่า “ผมมีดอกไม้มากมาย แต่เด็กคือดอกไม้ที่สวยงามที่สุดในโลก”

บทบาทหนึ่งที่สังคมให้การยอมรับว่าเด็กมีความสำคัญ เพราะพวกเขาจะขึ้นมาเป็นผู้กุมบังเหียน ปกครองประเทศชาติแทนผู้ใหญ่ รวมทั้งเป็นคลื่นลูกใหม่ที่จะเข้ามาพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ดังเช่นที่อดีตรัฐมนตรีอภิธรรม ลินคอล์น กล่าวว่า

“เด็กคือผู้ที่ทำงานต่อจากที่ท่านได้เริ่มเอาไว้ เขาจะมานั่งแทนที่ที่ท่านกำลังนั่งอยู่ในตอนที่ท่านจากไปแล้ว และจะกระทำในสิ่งที่ท่านคิดว่าสำคัญ ท่านเองอาจจะวางนโยบายอะไรก็ได้ตามใจชอบ แต่เขาจะดำเนินการต่ออย่างไรนั้นเป็นเรื่องของเขา เขาจะครองบ้านเมืองแทนท่าน เขาจะมามีบทบาทในวัด ในโรงเรียน มหาวิทยาลัย และบริษัททั้งหลาย หนังสือต่าง ๆ ของท่าน จะถูกเขาพิจารณาตัดสิน ยกย่อง หรือประณามโดยพวกเขา ชะตากรรมของมนุษยชาติอยู่ในมือของเขา”

(สื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก:2522)

นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับเด็กยังหมายถึง การดูแลเอาใจใส่ พร้อมจะพัฒนาพวกเขาอย่างเต็มศักยภาพ เต็มกำลังความสามารถ เพื่อให้ทำหน้าที่สานต่อเจตนารมณ์ของการพัฒนาประเทศชาติต่อไป โดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้นำบริหารประเทศ กล่าวว่า ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพของเด็ก

“สังคมมีคำเปรียบเปรยความรักความผูกพันที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็กว่า รักดั่งแก้วตาดวงใจ ซึ่งไม่ได้หมายถึงความรักที่มีมากที่สุดเท่าที่นั่น แต่ต้องอยู่ในกรอบด้วยการอบรม สั่งสอน เลี้ยงดู ฟุ่มฟัก

ทะนุถนอมให้เด็กๆ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบสูงสุดของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันสร้างสรรค์เจียรไน และพัฒนาเด็กไทยสู่ความเป็นเลิศ มีความพร้อมที่จะสืบทอดการพัฒนาประเทศไปสู่ความรุ่งเรืองไปพลุลย์ต่อไปด้วย”

(สารเนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ ปี 2548 วันที่ 8 มกราคม 2548)

อย่างไรก็ตาม คำกล่าว หรือการเปรียบเปรยใด ๆ อาจไม่สำคัญเท่าการกระทำที่แสดงให้เห็นว่า สังคมให้ความสำคัญกับอนาคตของชาติด้วยโอกาสที่หยิบยื่นให้ โดยเฉพาะโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมของเด็ก

ในหลายประเทศถือว่า การมีส่วนร่วมของเด็กคือปัจจัยขั้นพื้นฐานของการยกระดับสิทธิเด็กเลยทีเดียว นั่นเพราะการมีส่วนร่วมของเด็กในสังคมสะท้อนว่า โอกาสที่เด็กได้รับนั้นสวนทางกับความต้องการของเด็กหรือไม่ ทั้งยังเกี่ยวโยงกับประเด็นสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (2532) มาตรา 13 ที่กำหนดไว้ว่า เด็กจะต้องมีสิทธิในเสรีภาพการแสดงออก สิทธินี้จะรวมถึงเสรีภาพในการแสวงหา ได้รับหรือบอกข้อมูลและความคิดใด ๆ โดยไม่มีพรมแดนขีดกั้น ไม่ว่าโดยวาจา เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือตีพิมพ์ ในลักษณะศิลปะหรือสื่อใด ๆ ที่เด็กเลือก

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของเด็กในสังคม จึงหมายถึงเด็กสามารถบอกความต้องการที่แท้จริงของตนเองออกมา โดยไม่ถูกปิดกั้นทางความคิดเช่นที่ผ่านมา ยิ่งความคิดของพวกเขาได้รับการรับฟัง ความต้องการของพวกเขาได้รับการตอบสนองมากเท่าไร เด็กๆ จะมีมั่นใจและความภูมิใจในตนเองยิ่งขึ้น ตรงกันข้ามหากโอกาสที่เด็กได้รับนั้นสวนทางกับความต้องการของเด็กแล้ว พวกเขาคงเป็นเพียงไม้ประดับในสังคมเท่านั้น

โรเจอร์ เอ ฮาร์ท (2540) อธิบายภาพการมีส่วนร่วมของเด็กว่า “เด็ก คือสมาชิกของสังคมที่ถูกถ่ายทอดมากที่สุด แต่ก็ถูกรับฟังน้อยที่สุดอย่างไม่มีข้อสงสัย บรรดาผู้ใหญ่มีแนวโน้มจะมองข้ามความสามารถของเด็กอย่างเห็นได้ชัด แต่ขณะเดียวผู้ใหญ่ก็ใช้เด็กเป็นเครื่องมือที่จะควบคุมสถานการณ์บางอย่าง ผลกระทบคือมีการใช้อำนาจปกครองเด็ก มีการทำโครงการ โดยให้เด็ก ๆ แสดงบทบาทตามที่ถูกกำหนดไว้แล้ว”

ดังนั้น เพื่อไม่ให้ภาพการมีส่วนร่วมของเด็กถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริง หรือผิดวัตถุประสงค์ สังคมจึงควรคำนึงถึงโอกาสแห่งการมีส่วนร่วมของเด็กในทิศทางที่ตอบสนองความ

ต้องการของเด็กอย่างแท้จริง โดยคำนึงว่า ทำอย่างไรจึงจะให้เสียงของเด็กได้รับการรับฟังมากที่สุด ทำอย่างไรให้ผู้ใหญ่ได้ยินเสียงของเด็กอย่างชัดเจนที่สุด เพราะสุดท้ายการมีส่วนร่วมของเด็กในสังคม ก็คือ การพัฒนาขีดความสามารถของเด็กนั่นเอง

นอกจากนี้ สิ่งที่มีมองข้ามไปไม่ได้ก็คือ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของเด็กในสังคมจะ ช่วยลบล้างความรู้สึกแปลกแยกของเด็กในสังคม ปิดโอกาสการเข้ามาบงการของผู้ใหญ่ พัฒนา ทักษะการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนมุมมองความคิด รวมทั้งเข้าใจความเป็นประชาธิปไตยในสังคมมากขึ้น

การที่เด็กได้มีส่วนร่วมในการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเป็นอีกหนทางหนึ่งที่สังคมจะได้รับ ฟังเสียงของเด็กได้ถนัดชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเด็กได้ใช้โอกาสในการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร แสดงความคิด ความรู้สึก เรื่องราวที่ได้รับการถ่ายทอดออกมาจึงบอกให้รู้ว่า พวกเขาคิดอะไร มีความต้องการอย่างไร

พิมพ์อนงค์ ริมสินธุ ผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสารสำหรับเด็ก “เสียงเด็ก” นิตยสารที่มี นโยบายจัดกองบรรณาธิการเด็กร่วมงานกับกองบรรณาธิการ โดยมีการรับสมัครเด็กทำงานในฝ่าย ต่าง ๆ ให้สัมภาษณ์ว่า ต้องเข้าถึงจิตใจเด็ก อย่าคิดแทนเด็กว่าต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ ควรมีการทำ วิจัยอยู่ตลอดเวลาว่าความต้องการที่แท้จริงของเด็กคืออะไร เพื่อเสนอสิ่งที่เด็กต้องการอย่างแท้จริง (โสมนัส สุจริตกุล, 2537)

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่กลั่นออกมาจากจิตใจของเด็ก ๆ อาจหมายถึงการชี้ให้เห็นปัญหาสังคม และปัญหาของเด็ก ๆ สะท้อนผ่านสื่อที่เด็กเลือกก็ได้

ตัวอย่างเช่น เรามักจะอ่านพบข้อเขียน บทความต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ในหน้าเด็ก หรือ นิตยสารสำหรับเด็กและเยาวชน ที่เด็ก ๆ เขียนส่งเข้ามาเพื่อเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนเอง บ้าง เรื่องราวของสังคมรอบ ๆ ตัวที่ตนเองประสบพบเจอ ทั้งเรื่องน่าประทับใจ น่าตื่นเต้น น่าเศร้า น่ากลัว เป็นต้น

เด็กจำนวนไม่น้อยยังคงต้องการพื้นที่สื่อตรงนี้ในการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร แม้ว่าใน สถานการณ์ปัจจุบันจะมีสื่อสมัยใหม่ เช่นอินเทอร์เน็ต หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจมากกว่าก็ตาม

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ในจำนวนเด็กที่เข้ามาใช้พื้นที่สื่อเพื่อเป็นเวทีในการบอกเล่าเรื่องราว ความคิดของตนเอง ส่งผลงานเข้ามามีส่วนร่วมนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่สื่อสิ่งพิมพ์ที่เด็กจำเป็นต้องลุกขึ้นมาจับดินสอปากกา เคาะแป้นคอมพิวเตอร์ ชัดเขียนบทความ ข้อเขียนต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งวาดภาพระบายสีส่งผลงานเข้ามาเองนั้น เด็กเหล่านี้มีสิ่งใดเป็นแรงจูงใจ หรือมีความต้องการใด ๆ เกี่ยวข้องหรือไม่ หรือมีปัจจัยทางจิตวิทยาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมองไปถึงการกระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการในการมีส่วนร่วมยิ่งขึ้น ด้วยการศึกษว่า สื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบลักษณะและเนื้อหาเช่นใดที่มีส่วนผลักดันให้เด็กอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งผลงาน

ประโยชน์ของการวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้เด็กเห็นความสำคัญของกระบวนการสื่อสารในสื่อสิ่งพิมพ์ พร้อมทั้งเกิดความกระตือรือร้นในฐานะผู้ส่งสาร ที่จะเปิดเผยเรื่องราว ความคิด ความต้องการของตนเอง รวมทั้งสะท้อนปัญหาสังคม และปัญหาเกี่ยวกับเด็กเพื่อให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการเยียวยาแก้ไขจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงได้ใช้ช่องทางนี้เป็นเวทีในการสร้างสรรค์งานเขียนที่ดีต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า เสียงเล็ก ๆ ของเด็ก เปรียบดังกระจกเงาที่สะท้อนมุมมองของเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ในสังคมให้ร่วมรับรู้ และหากเป็นปัญหาก็สามารถหาหนทางเยียวยาแก้ไขให้ดีขึ้นเพื่อให้เขาเติบโตงอกงามเป็นดอกไม้ที่สวยงามที่สุดในโลกต่อไปในที่สุด

ปัญหาคำวิจัย

1. ปัจจัยใดบ้างที่เป็นแรงจูงใจของเด็กในการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของเด็กผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
2. ปัจจัยทางจิตวิทยาด้านบุคลิกภาพของเด็กมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารของเด็กในสื่อสิ่งพิมพ์ หรือไม่ อย่างไร
3. การมีส่วนร่วมในการสื่อสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ของเด็ก เด็กต้องการสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะสำคัญเช่นใด

ขอบเขตงานวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเด็กในระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับเด็กหันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเด็กมากขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบ เนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง

2. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้สร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการสื่อสารในสื่อสิ่งพิมพ์ยิ่งขึ้นรวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถของเด็กตามศักยภาพที่แท้จริง

3. ผลการวิจัยสามารถกระตุ้นให้สังคมมองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของเด็กในสื่อสิ่งพิมพ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ที่ตอบสนองความต้องการของเด็ก

นิยามศัพท์

เด็ก	หมายถึง	บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ
แรงจูงใจ	หมายถึง	องค์ประกอบที่กระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเองมุ่งหวังไว้ โดยมีปัจจัยต่าง ๆ ที่นำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมนั้น
แรงจูงใจภายใน	หมายถึง	แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวบุคคล และเป็นแรงขับที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมโดยไม่มีหวังรางวัลหรือแรงเสริมภายนอกเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความสนใจของผู้แสดงพฤติกรรม
การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร	หมายถึง	การมีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นเจ้าของผลงานที่ได้รับคัดเลือกลงตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์	หมายถึง	หนังสือพิมพ์และนิตยสาร
ผลงาน	หมายถึง	งานเขียนที่ได้ก็สื่อสารออกมาด้วยรูปแบบต่าง ๆ อาทิ บทความแสดงความคิดเห็น เรื่องเล่า เรื่องแต่ง กลอน บทกวี การ์ตูน ภาพวาดระบายสี ถามคำถามที่อยากรู้ การเล่นเกม ตอบปัญหา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย